Humanitas Pedagogika i Psychologia, ss. 197-208
ISSN 2956-3992

Artykuł przeglądowy (review article)

Data wpływu/Received: 2.10.2024
Data recenzji/Accepted: 8.12.2024
Data publikacji/Published: 31.12.2024

Źródła finansowania publikacji: Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu

DOI: 10.5604/01.3001.0055.0306

Authors' Contribution:
(A) Study Design (projekt badania)
(B) Data Collection (zbieranie danych)
(C) Statistical Analysis (analiza statystyczna)
(D) Data Interpretation (interpretacja danych)
(E) Manuscript Preparation (redagowanie opracowania)
(F) Literature Search (badania literaturowe)

Anastazja Kowalska[1]

PRAWA DZIECKA ZAPISANE W KONWENCJI O PRAWACH DZIECKA, IDEACH JANUSZA KORCZAKA A WYCHOWANIE HARCERSKIE

WSTĘP

Prawa dziecka stanowią fundament współczesnych systemów prawnych i edukacyjnych w Europie, a ich ochrona i promocja są kluczowe dla zapewnienia harmonijnego rozwoju dzieci i młodzieży. Nie zawsze było to oczywiste i zostało prawnie ustanowione dopiero w XX wieku, dzięki staraniom m.in. aktywistów, takich jak Janusz Korczak czy Stefania Sempołowska (ZHP Łódź Górna, s. 8-9).

Pierwsze idee dotyczące praw dzieci pojawiły się na przełomie XVIII i XIX wieku. Można je uznać za początek ruchów społecznych, które zaczęły postrzegać dziecko

[1] ORCID: 0000-0002-0736-8989; Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu; anastazja.kowalska@edu.uni.lodz.pl

jako pełnoprawnego człowieka. Mimo że głosy na temat praw dzieci były słyszalne już wtedy, na trudny los małych dzieci zwracali, w swoich nowelach i opowiadaniach, uwagę pisarze pozytywizmu, m.in. Bolesław Prus, Eliza Orzeszkowa czy Henryk Sienkiewicz, to nie zostały one usankcjonowane prawnie aż do 1924 roku. W 1919 roku, w reakcji na tragiczną sytuację dzieci w Europie po I wojnie światowej, Eglantyne Jebb założyła Save the Children Fund. Organizacja ta miała na celu zapewnienie pomocy humanitarnej i ochrony praw dzieci na całym świecie. Save the Children szybko zyskało międzynarodowe uznanie i zaczęło działać na szeroką skalę, prowadząc programy pomocowe w wielu krajach. W 1923 roku Eglantyne Jebb opracowała Deklarację Praw Dziecka, znaną również jako Deklaracja Genewska. Dokument ten zawierał pięć fundamentalnych zasad dotyczących dobrostanu dzieci, w tym prawo do opieki, ochrony przed wyzyskiem, możliwości rozwoju, pomocy w trudnych sytuacjach oraz ochrony tożsamości narodowej i indywidualnej. Deklaracja ta została przyjęta przez Ligę Narodów w 1924 roku i stała się pierwszym międzynarodowym dokumentem uznającym prawa dziecka..W 1946 roku ONZ utworzyło organizację UNICEF, która początkowo miała na celu opiekę nad dziećmi i młodzieżą w zniszczonej wojną Europie. W 1956 roku organizacja ta rozszerzyła swoje działania na wszystkie kontynenty i dziś skupia się na zapewnieniu dzieciom dostępu do edukacji, zdrowia, ochrony przed przemocą i wyzyskiem. W latach 1950-1989 temat praw dziecka stawał się coraz bardziej aktualny i szeroko omawiany, co sprawiło, że uznano go za kwestię dużej wagi w powojennym świecie. W 1989 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Konwencję o Prawach Dziecka, która weszła w życie w 1990 roku. Było to jedno z najważniejszych wydarzeń dotyczących praw dziecka, które znacząco wpłynęło na systemy państwowe zapewniające ich ochronę (https://unicef.pl/co-robimy/prawa-dziecka/historia-praw-dziecka, dostęp: 28.06.2024).

Polska ratyfikowała *Konwencję* w 1991 roku jako jedno z pierwszych państw członkowskich. Współcześnie istnieje wiele organizacji pożytku publicznego, kampanii społecznych, których celem jest promowanie wiedzy o prawach dziecka i ochrona przed naruszaniem ich praw. W tym czasie powstały również niezależne organy państwowe odpowiedzialne za ochronę praw dziecka, tj. Rzecznik Praw Dziecka, powołany po raz pierwszy w 2000 roku. Jest to funkcja zapewniona przez Konstytucję RP, co dowodzi, że przestrzeganie praw dziecka nadal jest wyzwaniem, ale również bardzo istotnym zagadnieniem (Mendecka, 2016, s. 26, 31).

W jaki sposób różne podejścia do praw dziecka, zawarte w Europejskiej Konwencji o Prawach Dziecka, ideach Janusza Korczaka oraz praktykach wychowania harcerskiego, mogą współgrać i uzupełniać się nawzajem? W niniejszym artykule postawiono za cel omówienie tej kwestii, ukazując, jak te trzy źródła inspiracji mogą wspólnie przyczynić się do budowania spójnego systemu ochrony i wsparcia najmłodszych. Zagadnienie opracowano na podstawienie przeglądu wybranej literatury pedagogicznej, ujęć teoretycznych i propozycji metodycznych.

PRAWO DZIECKA DO ROZWOJU PSYCHOSPOŁECZNEGO, FIZYCZNEGO I EMOCJONALNEGO

Dziecko ma prawo do własnego rozwoju. Rozwój psychiczny dziecka jest ściśle powiązany z rozwojem fizycznym, procesami poznawczymi i rozwojem społeczno-emocjonalnym. Elżbieta Minczakiewicz wskazuje sfery rozwoju psychoruchowego, dzieląc je na: odruchy, reakcje ruchowe, reakcje sensoryczno-motoryczne, rozwój komunikacji i mowy, reakcje społeczne, reakcje emocjonalne, nawyki i przyzwyczajenia. Biorąc pod uwagę ten podział rozwoju psychospołecznego, psychofizycznego oraz psychomotorycznego, można powiedzieć, że zmiany postępują równolegle i wzajemnie się uzupełniają. Dochodzi do przeobrażeń w świadomości i osobowości dziecka (Minczakiewicz, 2009, s. 14). Za Marią Żebrowską można powiedzieć, że „podstawą wyróżnienia etapów rozwojowych nie może być jakaś pojedyncza właściwość psychiczna czy fizyczna, lecz powinien być pewien ich całokształt, decydujący o rzeczywiście odmiennej charakterystyce dziecka" (Żebrowska, 1977, s. 186).

Procesy poznawcze u młodszych dzieci w dużym stopniu mają tło emocjonalne, charakter odruchowy i mimowolny, przebiegający z nieznacznym udziałem motywacji. Natomiast rozwój emocjonalny służy wzrostowi jego samokontroli. W opinii Dariusza Dolińskiego przejawy samokontroli należy rozumieć jako ukierunkowanie stanów emocjonalnych i sterowanie zachowaniem (Doliński, 2000, s. 388). Chcąc ustalić znaczenie emocji, dziecko musi umieć rozpoznać stopień jej społecznej aprobaty oraz wartość, jaką ma dla niego jej przeżywanie (niezbędny jest pewien zakres autorefleksji). Emocje są reprezentatywne, mogą utrzymywać się dłużej niż przedmiot, który je wzbudził. Ta zdolność zachowania uczuć jest warunkiem powstania uczuć międzyludzkich i moralnych, które są podstawą egzystencji dziecka w okresie dorastania i wieku dorosłym. Dlatego tak bardzo ważne jest to, aby dzieci miały prawa do prawidłowego wzrostu, bo to czyni je zdolnym do funkcjonowania w późniejszym okresie życia.

Należy podkreślić, ze prawidłowy rozwój dziecka nie jest możliwy bez odpowiedzialnego, mądrego, pełnego miłości wsparcia dorosłych, a realizacja praw dziecka w praktyce wymaga ich zaangażowania, bo kiedy pełnią rolę przewodników i mentorów, pomagają dzieciom rozwijać swoje talenty i umiejętności w sposób empatyczny i dla nich bezpieczny. Dzięki temu mogą one dorastać w środowisku, które wspiera ich rozwój i przygotowuje do pełnienia aktywnej roli w społeczeństwie. Takim środowiskiem intencjonalnym jest przede wszystkim szkoła, wobec której rodzice mają określone oczekiwania w zakresie odpowiedzialności za wychowanie i osiągnięcia edukacyjne własnego dziecka (Plieth-Kalinowska, 2019). Pierwszym i najważniejszym aktem normatywnym w tym zakresie jest właśnie Konwencja o prawach dziecka.

KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA

Europejska Konwencja o prawach dziecka została przyjęta przez Radę Europy w 1996 roku. Ma ona na celu promowanie praw dzieci oraz zapewnienie im możliwości uczestnictwa w sprawach ich dotyczących. Konwencja ta wprowadza szereg kluczowych praw, które mają istotne znaczenie w kontekście edukacji i wychowania dzieci, tj. prawa do: informacji i wyrażania opinii, wysłuchania, reprezentacji i pomocy prawnej, procedur przyjaznym dzieciom, współpracy międzynarodowej.

Zapewnia ona dzieciom prawo do otrzymywania odpowiednich informacji oraz wyrażania swoich poglądów w sprawach, które ich dotyczą. Opinie te powinny być brane pod uwagę zgodnie z wiekiem i dojrzałością dziecka. To prawo jest fundamentalne, gdyż pozwala dzieciom aktywnie uczestniczyć w procesach decyzyjnych, co z kolei wpływa na ich poczucie wartości i odpowiedzialności. Jednocześnie promuje udział dzieci w postępowaniach poprzez umożliwienie im reprezentacji i wsparcia przez odpowiednich doradców. Mają one prawo do bycia wysłuchanymi w ramach procedur sądowych i administracyjnych, co zapewnia, że ich głos jest brany pod uwagę w decyzjach, które mają bezpośredni wpływ na ich życie.

Konwencja nakłada na państwa członkowskie Unii Europejskiej obowiązek zapewnienia dzieciom dostępu do niezależnych reprezentantów przez odpowiednich doradców lub prawników, którzy mogą pomóc im w wyrażaniu ich poglądów w procedurach prawnych. Zagwarantowanie pomocy w tym zakresie jest niezbędne dla ochrony interesów dzieci i zapewnienia im sprawiedliwego traktowania w procesach prawnych. Konwencja ustanawia zatem zasady i procedury dotyczące postępowań sądowych i administracyjnych, które mają wpływ na dzieci. Nakłada na państwa obowiązek zapewnienia tego, że takie postępowania są prowadzone w sposób przyjazny dla dzieci i zgodny z ich najlepszym interesem. Jednocześnie zachęca do międzynarodowej współpracy między państwami członkowskimi Rady Europy w celu ochrony praw dzieci. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, w których dzieci są zaangażowane w transgraniczne sprawy prawne. Współpraca ta jest kluczowa dla skutecznej ochrony praw dzieci w skali globalnej.

Podstawowe zasady Konwencji zawarte są m.in. w artykułach 2, 3, 6 i 12. Dotyczą one:

1) niedyskryminacji – wszystkie dzieci mają te same prawa, bez względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe, etniczne lub społeczne, status majątkowy, niepełnosprawność czy jakiekolwiek inne cechy;

2) dobra dziecka – we wszystkich działaniach, czy to podejmowanych przez instytucje publiczne, prywatne, sądy, czy organy ustawodawcze, najważniejsze jest dobro dziecka;

3) prawa do życia, przetrwania i rozwoju – państwa muszą zapewnić dzieciom prawo do życia, przetrwania i rozwoju na najwyższym możliwym poziomie;

4) prawa do wysłuchania – dzieci mają prawo do wyrażania swoich poglądów we wszystkich sprawach, które ich dotyczą i poglądy te muszą być brane pod uwagę odpowiednio do wieku i dojrzałości dziecka (Połowniak-Dąbrowska, 2019, s. 18-19).

Główne prawa zawarte w Konwencji dotyczą: tożsamości, wychowania w rodzinie, ochrony przed przemocą, opieki zdrowotnej, edukacji, wypoczynku i zabawy, ochrony przed wykorzystywaniem ekonomicznym, seksualnym czy handlem (https://unicef.pl/co-robimy/prawa-dziecka/historia-praw-dziecka, dostęp: 28.06.2024).

Państwa, które ratyfikowały Konwencję, zobowiązały się do wprowadzenia odpowiednich środków prawnych, administracyjnych i innych, aby zagwarantować przestrzeganie wszystkich praw w niej zawartych. Monitorowaniem jej realizacji zajmuje się Komitet Praw Dziecka ONZ, który regularnie ocenia raporty składane przez państwa-strony oraz wydaje zalecenia dotyczące poprawy sytuacji dzieci.

O należyte traktowanie dzieci walczył Janusz Korczak, który podkreślał, iż dziecko nie jest niczyją własnością, należy do przodków – to jego podstawowe prawo: „Dziecko jest pergaminem szczelnie zapisanym drobnymi hieroglifami, których część tylko zdołasz odczytać, a niektóre potrafisz wytrzeć lub tylko zakreślić i własną zapełnisz treścią. Straszne prawo. Nie, piękne" (Korczak, 1992, s. 10). Wskazywał na to, że miłość do dziecka to podstawa wychowania. Miłość ta musi być świadoma, odpowiedzialna i pełna szacunku dla dziecka jako odrębnej istoty, która uwzględnia potrzeby i prawa dziecka.

JAK KOCHAĆ DZIECKO – PRAWA DZIECKA WEDŁUG JANUSZA KORCZAKA

Kim był Janusz Korczak, właściwie Henryk Goldszmit? (1878 lub 1879 – 1942). To wybitny pedagog, lekarz i działacz społeczny, wniósł ogromny wkład w rozwój teorii praw dziecka. Jego podejście do wychowania i ochrony praw dzieci opierało się na kilku kluczowych zasadach, które pozostają aktualne do dziś. W swojej książce pt. *Jak kochać dziecko* (pierwsze wydanie – 1918 rok) wskazał podstawowe prawa dziecka – do szacunku, niewiedzy, niepowodzeń i łez, własności oraz tajemnicy.

Korczak nie tylko pisał o tych prawach, ale także starał się je wprowadzać w życie w swoich domach dziecka, gdzie pracował. Jego idee stały się fundamentem współczesnych konwencji dotyczących praw dziecka, takich jak wcześniej przedstawiona Konwencja o prawach dziecka ONZ z 1989 roku. Korczak jest postrzegany jako jeden z prekursorów ruchu praw dziecka na świecie – podkreślał on, że każde dziecko zasługuje na szacunek, niezależnie od wieku, płci, koloru skóry czy narodowości. Jego zdaniem wychowawcy powinni traktować dzieci z godnością, uznając ich indywidualność i autonomię. Zwracał szczególną uwagę na szacunek dla godności osobistej dziecka jako fundamentalny element jego rozwoju emocjonalnego i spo-

łecznego. Uważał, że dzieci mają prawo do popełniania błędów i niewiedzy, a dorośli powinni wspierać je w procesie poznawania świata, okazywać cierpliwość i wyrozumiałość w obliczu ich pytań i niepewności. Zadaniem wychowawców – jak zaznaczał – jest pomaganie dzieciom w nauce i rozwijaniu ich ciekawości.

Korczak zwracał również uwagę na to, że dzieci mają prawo do doświadczania porażek i wyrażania swoich emocji. Dorośli powinni towarzyszyć dzieciom w trudnych momentach, oferując wsparcie i zrozumienie. Akceptacja błędów i niepowodzeń jako naturalnej części procesu uczenia się jest kluczowa dla rozwoju dziecka. Jednak należy przy tym pamiętać, iż dzieci mają prawo do życia wolnego od przemocy, wykorzystywania i zaniedbania. Był gorącym orędownikiem ochrony dzieci przed wszelkimi formami krzywdzenia, wskazywał na ogromne znaczenie ciepłych, pełnych szacunku relacji między dorosłymi a dziećmi.

Zauważał także prawo dzieci do posiadania swojego majątku i szacunku dla swojej własności: „bo własność wzbudza szacunek, podnosi wartość, daje władzę" (Korczak 1992, s. 46). Wychowawcy i rodzice powinni uczyć dzieci, jak szanować prawa innych ludzi do własności, jednocześnie chroniąc ich własne prawa.

Wierzył, że nawet najmłodsze dzieci mają swoje prywatne tajemnice, które powinny być szanowane przez dorosłych. Respektowanie prywatności dziecka uczy je, że istnieją kwestie, o których nie należy mówić wszystkim, co buduje poczucie intymności i autonomii.

Porównując prawa dziecka zapisane w Konwencji o prawach dziecka z prawami dziecka według Janusza Korczaka, można dostrzec zarówno wiele wspólnych postulatów, jak i pewne różnice, wynikające z kontekstu historycznego oraz osobistych doświadczeń autora *Jak kochać dziecko*. Wspólne cechy to m.in. prawo do: tożsamości i indywidualności, wyrażania swoich poglądów, edukacji, ochrony przed przemocą i krzywdą, wypoczynku i zabawy.

Natomiast różnice można dostrzec w prawach dzieci do niewiedzy i błędu, tajemnicy, własności i przede wszystkim miłości i opieki, które szczególnie podkreślał lekarz-pedagog. Janusz Korczak formułował swoje prawa w kontekście codziennej pracy z dziećmi, szczególnie w sierocińcach, gdzie obserwował ich potrzeby i reakcje. Jego prawa są bardziej osobiste i wynikają z praktyki pedagogicznej. Natomiast Konwencja o prawach dziecka jest dokumentem prawnym, sformułowanym na poziomie międzynarodowym, z szerokim zakresem zastosowania i uwzględnieniem różnych kontekstów kulturowych i społecznych.

Jak kochać dziecko to głęboka i inspirująca lektura, która zmusza do refleksji nad sposobem, w jaki traktujemy dzieci. Janusz Korczak, przez pryzmat swoich doświadczeń i przemyśleń, pokazuje, że prawdziwa miłość do dziecka to szacunek dla jego indywidualności, potrzeby bezpieczeństwa i wolności, oraz prawo do bycia wysłuchanym i zrozumianym. Książka pozostaje aktualna do dziś, stanowiąc cenne źródło wiedzy i inspiracji dla rodziców, nauczycieli i wszystkich, którzy

mają do czynienia z wychowaniem dzieci. Wspomaganiem budowania świadomego pokolenia co do praw dziecka i jego prawidłowego rozwoju powinny zajmować się nie tylko instytucje oświatowe, jak np. szkoła, ale także pozaszkolne, których celem jest kształtowanie odpowiednich postaw u dzieci i młodzieży. Postaw, które będą stanowić fundament postępowania w życiu dorosłym.

Wychowanie jest pojęciem bardzo szerokim. Jeśli jednak odniesiemy się do definicji zapisanej w *Nowym słowniku pedagogicznym* (Okoń, 2004, s. 463), to zauważymy, iż szczególnie podkreślona jest w procesie wychowania świadomie zorganizowana działalność społeczna, oparta na relacji wychowawca – uczeń, której celem jest wywołanie określonych zmian w osobowości wychowanka. Taką działalnością zajmuje się m.in. Związek Harcerstwa Polskiego.

WYCHOWANIE HARCERSKIE A PRAWA DZIECKA

Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP) jest jedną z największych organizacji młodzieżowych w Polsce, która kieruje się wartościami zawartymi w Prawie harcerskim i Przyrzeczeniu harcerskim. Ruch ten promuje wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży, kładąc nacisk na kształtowanie charakteru i wartości. Harcerstwo wspiera rozwój dzieci poprzez zapewnianie im reprezentacji i pomocy w różnorodnych przedsięwzięciach. Instruktorzy harcerscy pełnią rolę mentorów i doradców, pomagając dzieciom rozwijać ich talenty i zdolności. Wsparcie to jest kluczowe dla indywidualnego rozwoju harcerzy.

Harcerstwo zapewnia dzieciom prawo do wyrażania swoich poglądów i uczestniczenia w podejmowaniu decyzji dotyczących działań drużyny. Młodzi harcerze uczą się, jak formułować swoje opinie i brać udział w demokratycznych procesach decyzyjnych, co kształtuje ich umiejętności przywódcze i poczucie odpowiedzialności. Dzieci mają możliwość bycia wysłuchanymi przez swoich opiekunów i liderów. Każdy harcerz ma prawo do wyrażania swoich myśli i uczuć, co jest integralną częścią budowania zaufania i wspólnoty w drużynie. Wysłuchiwanie dzieci jest podstawą skutecznego działania wychowawczego, gdyż dba się o to, aby wszystkie działania i procedury były dostosowane do potrzeb i możliwości dzieci, tj. programy harcerskie są zaprojektowane tak, aby były przyjazne dla dzieci, promując aktywne uczestnictwo i zaangażowanie, gdyż to właśnie przyjazne procedury wspierają rozwój emocjonalny i społeczny młodych ludzi (https://zhp.pl/odkryj/misja-zhp/, dostęp: 20.06.2024).

Prawa dziecka są bardzo ważne również we współczesnym wychowaniu harcerskim. Ich propagowaniem zajmują się instruktorzy harcerscy. Jednym z przykładów takiej działalności jest utworzenie przez członków zespołu programowego Hufca ZHP Łódź-Górna propozycji programowej pt. *Każde prawo jest ważne. Propozycja programowa poświęcona prawom dziecka w działalności wychowawczej*. Instruktorzy w kompleksowym poradniku opowiedzieli nie tylko o historii utwo-

rzenia aktów normatywnych dotyczących praw dziecka, o której czytamy wyżej, ale przed wszystkim stworzyli gotowe scenariusze zajęć wraz z materiałami, tj. instrumenty metodyczne, jakimi są sprawności, wyzwania i tropy dla wszystkich grup wiekowych w ZHP, a także słowniczek pomocowy. Zajęcia prowadzone przy wsparciu tych materiałów metodycznych pozwalają uczestnikom dowiedzieć się o ich prawach, organizacjach, tj. np.: UNICEF czy o roli Rzecznika Praw Dziecka, w aktywny i atrakcyjny sposób. Materiały przydatne w pracy harcerskiej można również znaleźć na stronie ZHP (Centralny Bank Pomysłów, https://cbp.zhp.pl/m/prawa-dziecka, dostęp: 29.06.2024).

Każda z grup charakteryzuje się indywidualnym programem i priorytetami, dopasowanymi do rozwoju psychofizycznego wychowanków:

1. Zuchy – grupa metodyczna zrzeszająca dzieci w wieku 6-10 lat. W dużej mierze skupia się na nauce przez zabawę w coś lub w kogoś. Zuchy wcielają się w rolę, przenoszą w świat wyobraźni, przeżywając na zbiórkach gromady zuchowej przygody, które pokazują im świat i rządzące nim wartości.
2. Harcerze młodsi – grupa metodyczna zrzeszająca dzieci w wieku 10-13 lat. Główną formą działania jest gra, czyli aktywne działanie zespołowe w mniejszych grupach połączone ze współzawodnictwem. Działania w drużynie harcerskiej skupiają się na poznawaniu technik harcerskich (np. terenoznawstwa, historii ZHP czy samarytanki, czyli pierwszej pomocy).
3. Harcerze starsi – grupa metodyczna zrzeszająca młodzież w wieku 13-16 lat. To czas poszukiwania własnych wartości oraz przekonań, poznawania siebie oraz indywidualizacji. Działania w drużynie starszoharcerskiej stwarzają członkom warunki do poszukiwań w obszarze rozwoju intelektualnego, społecznego, duchowego, emocjonalnego i fizycznego.
4. Wędrownicy – grupa metodyczna zrzeszająca młodzież w wieku 16-21 lat. Charakterystyczną formą działania jest służba, czyli pożyteczne, długotrwałe działania na rzecz innych. Zadania często są indywidualne lub realizowane w małych patrolach, mają charakter wyczynu i dążenia do mistrzostwa.
5. Instruktorzy – grupa członkowska zrzeszająca młodych dorosłych, pełniących funkcje wychowawcze. Osoba, dążąc do zdobycia stopnia instruktorskiego, przechodzi szereg wyzwań i kursów, edukując się i zdobywając doświadczenie. Instruktorzy ZHP mogą pełnić funkcje wychowawców i/lub kierowników również podczas działań komercyjnych. Kręgi akademickie działają w dużych miastach akademickich i często stanowią dodatkowe działania harcerskie.

Istotne jest to, że metodyka harcerska usystematyzowana jest od ponad stu lat i zapisana w pierwszych podręcznikach metodycznych, m.in. przez Roberta Baden-Powella, Bolesławę Zienkowiczównę i przypomniane w serii wydawniczej Oficyny Wydawniczej „Impuls" pt. *Przywrócić pamięć* (Baden-Powel, 2014, Zienkowiczówna, 2018), czy Aleksandra Kamińskiego (1957), i choć jest modyfi-

kowana, w głównych założeniach przetrwała do dzisiaj. Przede wszystkim praca w gromadach i drużynach prowadzona jest przez drużynowych przy pomocy przybocznych. Dzieci i młodzież działają w małych grupach – w szóstkach (zuchy), zastępach (harcerze młodsi i harcerze starsi) lub w patrolach (wędrownicy). W każdej grupie metodycznej realizowane są instrumenty metodyczne, czyli narzędzia rozwijające życiowo i wychowawczo, stworzone przez instruktorów, skupiające się na indywidualnym rozwoju. Harcerze zdobywają sprawności – indywidualne instrumenty, które pozwalają na rozwinięcie umiejętności i poszczególnych zainteresowań, np. artystycznych, sportowych. Realizowane są w czterech stopniach trudności w zależności od wieku i wiedzy osoby. Stymulują głównie rozwój fizyczny i intelektualny. Kolejnym instrumentem są tzw. tropy (zespołowe), realizowane gromadą zuchową (z elementami działania w szóstkach), zastępem harcerskim/starszoharcerskim lub patrolem wędrowniczym. Skupiają się m.in. na działalności na rzecz środowiska lokalnego, rozwijają społecznie, przede wszystkim w kontekście pracy w grupie i kompetencji interpersonalnych.

Indywidualne instrumenty wspierające rozwój duchowy i emocjonalny ustalane są w oparciu o Prawo i Przyrzeczenie harcerskie. Skupiają się na pracy nad sobą, sile woli i budowaniu poczucia własnej wartości. Potwierdzeniem zdobycia określonych umiejętności są gwiazdki zuchowe i stopnie harcerskie – indywidualne instrumenty mające na celu wszechstronny i równomierny rozwój we wszystkich sferach (https://zhp.pl/sim/, dostęp: 29.06.2024).

Biorąc pod uwagę przedstawione prawa dziecka wyznaczone przez Europejską Konwencję o prawach dziecka, ideę janusza Korczaka oraz praktyki wychowania harcerskiego, można zauważyć, że wszystkie te podejścia mają wspólny cel: zapewnienie dzieciom godnych warunków do rozwoju i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Podkreślone są w nich znaczenie szacunku, wsparcia i aktywnego uczestnictwa dzieci w procesach decyzyjnych.

PODSUMOWANIE

Prawa dziecka w harcerstwie są zgodne z ogólnymi prawami dziecka określonymi w Konwencji o prawach dziecka, ale są dostosowane do specyficznego kontekstu harcerskiego. Celem tych praw jest zapewnienie, że każde dziecko uczestniczące w ruchu harcerskim ma możliwość wszechstronnego rozwoju w bezpiecznym, wspierającym i respektującym środowisku. Ważne przy tym jest odpowiednie przygotowanie kadry harcerskiej, co – dzięki kursom teoretycznym i praktycznym – jest respektowane. Aby to było możliwe, instruktor harcerstwa najpierw – jako współtwórca procesów wychowawczych – powinien poznać samego siebie, swoje cechy, możliwości. Jest to również ważne dlatego, aby móc się dokształcać i ustawicznie podejmować trud uczenia się. A wszystko po to, aby jak najszybciej pod-

jąć właściwe metody oddziaływania na ucznia – w pewnym stopniu dość szybko staje się on wychowawcą-diagnostą potrzeb dziecka, a nie tylko starszą siostrą czy bratem. Jak podkreślają Dąbrowska i Wojciechowska-Charlak, cechą „charakterystyczną diagnozy przeprowadzonej przez pedagoga-praktyka jest to, iż podejmuje się ją w ścisłym związku z oddziaływaniem pedagogicznym i z myślą o uzyskiwaniu podstawy do podjęcia takiej czy innej, ale zawsze możliwie skutecznej do osiągnięcia celu, decyzji pedagogicznej. Toteż najbardziej uprawniony do stawiania pytań, a następnie poprzez zabiegi diagnostyczne do poszukiwania na te pytania odpowiedzi jest sam nauczyciel czy wychowawca" (1997, s. 177-178).

Wzorem wychowawcy, przestrzegającego praw dziecka poprzez mądre i pełne szacunku wspieranie jego rozwoju psychospołecznego, fizycznego i emocjonalnego, pozostają Janusz Korczak, który pierwszy wskazywał na należyte poznanie dziecka, i Aleksander Kamiński, którego harcerskie metody pracy z dziećmi są stosowane w ramach prowadzonej metodyki zuchowej po dziś dzień.

BIBLIOGRAFIA

Baden-Powell, R. (2024). Wilczęta I. Tłum. T. Strumiłło. W: *Przywrócić pamięć*. Reprint wydania z 1923 r. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.

Baden-Powell, R. (2024). Wilczęta II. Sprawności wilczęce. Tłum. T. Strumiłło. W: *Przywrócić pamięć*. Reprint wydania z 1928 r. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.

Dąbrowska, T.E., Wociechowska-Charlak, B. (1997). *Między praktyką a teorią wychowania*. Wydawnictwo UMCS, Lublin.

Doliński, D. (2000). Emocje, poznanie i zachowanie. W: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. II. Wydawnictwo GWP, Gdańsk.

https://cbp.zhp.pl/m/prawa-dziecka (dostęp: 29.06.2024).

https://unicef.pl/co-robimy/prawa-dziecka/historia-praw-dziecka (dostęp: 28.06.2024).

https://zhp.pl/odkryj/misja-zhp/ (dostęp: 20.06.2024).

https://zhp.pl/sim/ (dostęp: 29.06.2024).

Kamiński, A. (1957). *Książka drużynowego zuchów*. Wydawnictwo MON, Warszawa.

Każde prawo jest ważne. Propozycja programowa poświęcona prawom dziecka działalności wychowawczej. Materiały metodyczne ZHP. Łódź Górna.

Konwencja o prawach dziecka, https://www., gov.pl/web/rodzina/konwencja-o-prawach-dziecka (dostęp: 1.06.2024).

Korczak, J. (1992). *Jak kochać dziecko*. Jacek Santorski &CO Agencja Wydawnicza, Warszawa.

Mendecka, K. (2016). Klauzula dobra dziecka w konwencji o prawach dziecka i w prawie polskim (wybrane problemy). *Acta Universitatis Lodziensis Folia Iuridica* nr 77, http://dx.doi.org/10.18778/0208-6069.77.03, s. 25-36.

Minczakiewicz, E. (2009). *Psychoruchowy rozwój dziecka*. Wydawnictwo Impuls, Kraków.

Okoń, W. (2004). *Nowy słownik pedagogiczny*. Wydawnictwo „Żak", Warszawa.

Plieth-Kalinowska, I. (2019). Oczekiwania rodziców wobec szkoły w kontekście odpowiedzialności za wychowanie i osiągnięcia edukacyjne dziecka. *Humanitas Pedagogika i Psychologia*, Tom: 20, https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.2303.

Połowniak-Dąbrowska, M. (2019). *Prawa dziecka i edukacja o prawach dziecka. Historia. Teoria. Praktyka*. UNICEF Polska, Warszawa.

Wlaźnik, K. (1996). *Wychowanie fizyczne w przedszkolu. Przewodnik metodyczny dla nauczycieli*. Wydawnictwo Juka, Łódź.

Zienkowiczówna, B. (oprac.) (2018). Związek zuchów, czyli młodych harcerzy. Projekt dla szkół elementarnych. W: *Przywrócić pamięć*. Reprint wydania z 1918 r. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.

Żebrowska, M. (1977). *Psychologia rozwoju dzieci i młodzieży*. Wydawnictwo PWN, Warszawa.

PRAWA DZIECKA ZAPISANE W KONWENCJI O PRAWACH DZIECKA, W IDEACH JANUSZA KORCZAKA A WYCHOWANIE HARCERSKIE

Streszczenie: Artykuł prezentuje przegląd różnych podejść do praw dziecka — od europejskich konwencji, przez idee Korczaka, po wychowanie harcerskie, które mogą współdziałać i uzupełniać się nawzajem. Prawidłowy rozwój dziecka, zarówno fizyczny, jak i emocjonalny, wymaga wsparcia dorosłych oraz realizacji jego praw, szczególnie w edukacji. Europejska Konwencja o prawach dziecka podkreśla takie prawa, jak np. prawo do informacji, wyrażania opinii i ochrony przed przemocą.
Janusz Korczak, uznany za prekursora praw dziecka, zwracał uwagę na szacunek dla dzieci oraz ich prawo do błędów, niewiedzy i prywatności. Jego koncepcje, choć osobiste i wynikające z praktyki pedagogicznej, stanowią inspirację dla współczesnych konwencji.
Natomiast harcerstwo, poprzez swoją działalność wychowawczą, wspiera prawa dziecka, promując jego rozwój i samodzielność. Organizacja ZHP, poprzez specjalne programy, kształtuje świadomość dzieci o ich prawach, włączając je w procesy decyzyjne i ucząc odpowiedzialności.

Słowa kluczowe: prawa dziecka, Janusz Korczak, wychowanie harcerskie, Konwencja o prawach dziecka

CHILDREN'S RIGHTS AS ENSHRINED IN THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD, THE IDEAS OF JANUSZ KORCZAK, AND SCOUT EDUCATION

Abstract: This article explores various approaches to children's rights—from European conventions to the ideas of Janusz Korczak and scout education—that can complement and reinforce each other. A child's proper development, both physical and emotional, requires adult support and the fulfillment of their rights, particularly in the realm of education. The European Convention on the Rights of the Child emphasizes rights such as the right to information, freedom of expression, and protection from violence. Janusz Korczak, regarded as a pioneer of children's rights, emphasized respect for children and their right to make mistakes, to be unaware, and to have privacy. His concepts, although personal and derived from his pedagogical practice, serve as an inspiration for contemporary conventions. Moreover, scouting, through its educational activities, supports children's rights by promoting their development and independence. The Polish Scouting Association (ZHP) shapes children's awareness of their rights through special programs, involving them in decision-making processes and teaching responsibility.

Keywords: children's rights, Janusz Korczak, scout education